

HORA de LLIBRES

Suplement Literari i Cultural

ANY I NÚMERO 5/HORA NOVA 21 - 28 MAIG 1984/Figueres (Alt Empordà)

COORDINA: Rafael Pascuet

Libre de Registre

Xavier Benguerel, «homme de lettres»

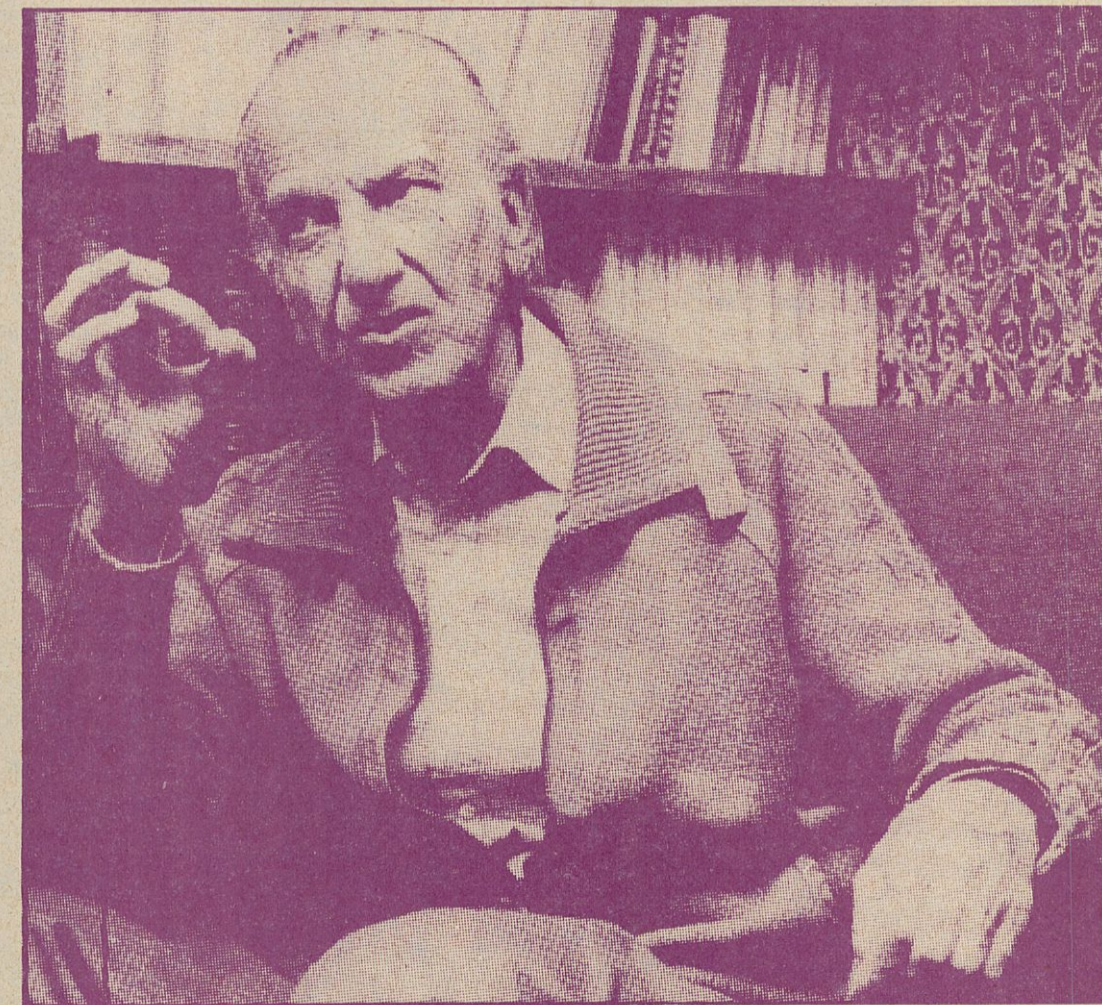
Un singular però fascinant pragmatisme envolta l'aventura humana i intel·lectual de Xavier Benguerel. Ara, sigui per la Lletra d'Or que l'hi ha estat atorgada recentment per «Apassionata» —la darrera novel·la després d'un silenci de set anys—, sigui per les traduccions de Paul Valery (*El cementiri marí*, Ed. Empúries) i de Jean de la Fontaine (*Les Faules*, Edicions del Mall) que ens ha posat a les mans, el nom de Benguerel ha estat de bell nou notícia de primer plana. I ja és un cas ben paradoxal que un home als 78 anys pugui jugar encara un paper de

punta de llança d'una cultura. Ara i aquí, però, ja estem prou avesats a que la vella guàrdia jugui un paper capdavanter, mèrits personals de banda, que tingui la iniciativa i premi l'accelerador. Dels que vénen darrera, dels possibles successors només se'n sap que prometen igual que els jugadors de la pedrera de can Barça... que mai arriben al primer equip. Però això ens menaria a fer un tipus de reflexió que no és del cas. Deixem-ho, doncs, en aquest punt almenys de moment.

Marc Soler, ploma habitual a les pàgines d'EL MON i EL PAIS, s'incorpora avui a HORA DE LLIBRES amb una secció fixa, Libre de Registre, que vol ésser generosa quant a la diversitat dels inscrits i exigent pel que fa a la qualitat de llurs aportacions al món de la cultura.

L'habitació de treball de Benguerel es troba encarada vers les muntanyes de Collsarola i s'aboca damunt els jardins de Santa Amèlia, a la part alta de Barcelona. Aquet racó del pis, no cal dir-ho, està atapeïda de llibres que denoten la formació de Benguerel: La Bernat Metge completa, la col·lecció «A tot vent» de Proa, autors francesos a dojo: Gide, Proust, Romain, Giraudoux, Baudelaire, Paul Bourget, Cocteau, Camus i un llarg etcètera, no endabades va estudiar ja des de criatura a l'Escola Francesa. D'aleshores li ve aquesta tirada per la cultura francesa i l'afeció per la Fontaine li ve d'un parell de professors que recitaven a cor que vols les «innocents» faules d'aquest escriptor que ell ha descrit com de «nas acusat —qui sap si simbòlicament— com el bec ganxut d'un ocell mig garrulador i canor, mig de presa; negra perruca fluvial, blanc fulard nuat en llangorós desmai sota la barba bifia; ampla, afinadíssima boca ajustada al moble de la cara: calaix gelosament tancat i que cedeix als ulls de mirada intensa, rudimentaris elements de la desconcertant composició de la seva ànima». Les traduccions ocupen en la trajectòria artística de Benguerel un lloc important: Poe, Mallarmé, Valery, La Fontaine, Baudelaire (*Les flors del Mal*, que seran editades per la gent del Mall, esperem que ben aviat), Verlaine, Rimbaud. D'aquest seu interès per aquests poetes n'ha parlat a les seves memòries, especialment les de l'exili Xile, on hi ha un capítol, «Germà Corb», on explica la seva particular odissea amb Edgar A. Poe.

Però la «sale guerre» hauria d'esclatar ben aviat i emportar-se'n moltes coses. Entre d'altres la tertúlia del «Café Euzkadi» —sota el franquisme «Navarra» i ara, en això que en diuen la post-modernitat, «Burger King»— on hi anaven a parar després de dinar gent tan diversa com Martí de Riquer, Joan Teixidor, Vinyoli, Ignasi Agustí, Joan Sebastià

Xavier Benguerel (Foto: Gustau Nacarino).

Arbó, Calderó, Grau Sala, Miquel i Verges, etcètera. I amb l'acabament de la guerra, la dispersió. I, és clar, Benguerel s'havia «distingit» per fer-se mereixedor de l'exili. A un diari de Sevilla, a la portada, es podia veure per aquells anys de la guerra civil, una fotografia on hi eren en Joan Oliver, Pere Quart i Xavier Benguerel amb un peu on es deia: «Señoritos de los cuales habremos de acordarnos cuando los nuestros entren en Barcelona». I és que ambdós escriptors havien guanyat algun que altre premi literari i havien declarat que l'import l'havien fet anar a parar a mans de les milícies antifeixistes.

En definitiva, la fugida els va portar, com a tants d'altres, membres o no de la Institució de les

Lletres Catalanes, a Roissy-en-Brie, on també hi eren l'Armand Obiols, la Mercè Rodoreda... L'èxode, però, no hauria d'acabar a França. Ben aviat haurien de marxar cap a sud-amèrica i un grup, l'anomenat «transandi», va anar a parar a Xile. En aquest grup hi eren tots els Trabal, els Jordana, els Benguerel, Joan Oliver, Domènec Guansè i també la filla de l'afusellat prohomedor gironí, Carles Rahola. «Vaig arribar a Santiago de Xile —explica en Benguerel— amb la dona, dos fills i 190 francs. Varem lluitar contra moltes coses, nosaltres, fins i tot amb la gana. Aleshores ja havia traduït Rimbaud, Mallarmé, Ronsard, Valery... i ho havia publicat a la revista de Buenos Aires, «Catalunva», i també a

una altra que feiem nosaltres que es deia «Germanor». També feia articles per a «El Mercurio» y «La Nación», a 75 pesos xilens que donaven no per a morir-se de gana però sí per a viure de gana».

Després vindria l'aventura del laboratori farmacèutic amb la col·laboració d'un dels potentats de la colònia catalana, Antoni Pi. La qüestió va rutllar. Fins i tot l'edifici dels laboratoris, ja en plena expansió, el va fer l'arquitecte del GATCPAC, Rodríguez Arias. El mateix que també va construir «La Chascona», la casa de Neruda a Santiago. Però Benguerel no volia que la vida comercial un cop encarrilada positivament l'encadenés per sempre. En Joan Oliver explica que «en Xavier sempre ens deia que quan tin-

gués 40 anys dividiria el dia en dos. Un serà cuca i l'altre ocell». I, efectivament, va ser cuca i ocell. A migdia, havent dinat, s'establí un ritus pel qual l'autor creava la sensació de recomençar de bell nou el dia. Es posava el pijama, es clenxinava, es mudava i es posava a treballar de cara als Andes.

I com era la vida a Xile?. Benguerel està molt agraït a Xile. Allí va conèixer Pablo Neruda i també Salvador Allende, que aleshores era Ministre de Sanitat i que el va ajudar molt a l'hora de tirar endavant el laboratori farmacèutic. «Vaig ser molt ben acollit a Xile i la solidaritat era efectiva. Es coneixia una anèdota meua que va tenir lloc en una mena de festa del llibre on vaig fer un discurs abrandat contra Franco i el seu règim, i l'ambaixador, que hi era present, va demanar que se m'expulsés del país. Va haver-hi una gran reacció dels escriptors xilens al meu favor i la cosa no va tirar endavant, sortosament».

Benguerel, malgrat significar-se, no va militar mai en cap partit polític. Tot i que «Acció Catalana» l'hi oferís la possibilitat.

Durant la guerra davant les atrocitats i les morts inútils va escriure un article («La Revolució més alta») i va rebre la visita de torn i se li va explicar que «vostè preocupi's d'escriure i de fer literatura, que la guerra i la política la manem nosaltres». L'empenta de Benguerel al llarg de l'exili i a la seva tornada ha estat considerable. Col·leccions de llibres aquí i allà, articles, novel·les, traduccions i un ingent, com diu ell, «comerç epistolar», que creiem del tot imprescindible que es dongui a conèixer doncs hi participen una colla de personatges d'allò més interessants i protagonistes d'una història sovint massa soterrada. I de totes les cartes de més de 300 d'un i l'altre— entre Ferrater Mora i Benguerel, donarien «joc» de debó. Les enraonies i opinions de tota mena sobre el sagrat i el profà farien, ben segur, forrolla.

biblioteca

Parlament de Catalunya Llibre del Cinquantenari

A cura d'Ismael E. Pitarch
Servei de Publicacions
del Parlament de Catalunya.
Barcelona. 1984

Llibre commemoratiu del cinquantè aniversari de la restauració de la institució parlamentària a Catalunya que ha estat concebut, segons hom pot llegir en el prefaci presidencial, «com un document, però també en certa manera com un homenatge als parlamentaris de 1932».

El bilingüisme a Catalunya Mª Àngels Viladot Llaia. Barna. 1984

Amb els resultats obtinguts de les seves investigacions, l'autora tracta de resoldre en aquest llibre els dubtes encara vigents sobre la veritable naturalesa psicològica i lingüística del bilingüisme, sobre quins són els seus efectes en el desenvolupament intel·lectual, lingüístic i emotiu de l'individu bilingüe i sobre quins són els mitjans per a l'adquisició d'allò que l'autora en diu un bilingüisme equilibrat.

Los barones nucleares Peter Pringle i James Spigelman Planeta. Barna. 1984

Crònica detallada de la curta història de l'energia atòmica, de la intuïció de Leo Szilard sobre les possibilitats bèliques de l'àtom fins l'accident de la central nuclear Three Mile Island a Pennsylvania, Estats Units, escrita per dos periodistes ben informats que mai no afirmen allò que no poden documentar. Més que una denúncia, aquest llibre és una freda descripció de la complexa —i tot sovint sòrdida— trama d'interessos que envolta l'energia atòmica.

En Gilbert i les línies Mª Àngels Gardella Il·lustracions de Joan Antoni Poch La Galera. Barna. 1983

Llibre per a infants de 9 a 90 anys que fou guardonat amb el Premi Josep Mª Floch i Torres 1983. La història, un xic orwelliana, és aquesta: hi ha una guerra dins el món gràfic. Perillan totes les creacions humanes realitzades sobre paper, tela o fusta: pintures, dibuixos, novel·les, poemes... tot és freqüent a desaparèixer. En Gilbert, bon noi i sabedor del gran desastre que es prepara, vol evitar de totes passades la desfeta. Vet aquí, doncs, en Gilbert enfrontat a aquest greu problema i comptant com a úniques armes amb el seu enginy i la seva imaginació.

Dues biblioteques recuperades

En els últims temps, dues biblioteques han obert de nou les portes al públic. Primer fou la del Casino Menestral, a resultes de la política cultural de la nova junta directiva que, de novembre de 1982 ençà, tracta de redreçar l'entitat. Després ho féu la de l'Institut Ramon Muntaner, mercès a una iniciativa del claustre de professors recolzada per l'Associació de Pares d'Alumnes. Amb aquestes dues reobertures, la ciutat de Figueres recupera dos nous centres de lectura. De llurs respectius fons bibliogràfics en fan una breu descripció **Alfons Romero** i **Rafael Pascuet**.

El fons de la Biblioteca del Casino Menestral té l'origen en el mateix dia de la fundació de l'entitat, a l'any 1856. A poc a poc, el recull de llibres va començar a tenir un cert volum: cap a finals del XIX hi havia ja més de sis-cents volums. Fins a l'any 1936, l'entitat va anar incorporant amb constància diferents volums fins que s'arribà a més de 1.200 llibres. La guerra civil i el règim que posteriorment en sorgí d'aquest episodi va suposar per a la biblioteca l'aturament del seu rellotge. Malgrat tot continuà oberta al públic fins a la mort de l'últim bibliotecari a la dècada dels cinquanta. La biblioteca es transformà aleshores en escola de dibuix. D'aquesta època és ja l'inici de la seva degradació: es diu que el seu professor, per exemple, arrancava les fulles dels llibres de gravats perquè els seus alumnes les prenguessin com a model. Finalment, ja als darrers anys, es tancà l'escola de dibuix i la biblioteca es transformà en l'habitació de les males endreses. La degradació era ja total: goteres, expoliació, destrosses, pols...

Resumir en un curt espai el contingut del fons de la biblioteca no és gens fàcil. Cal, però, intentar-ho. Una de les primeres constants que hi trobem és la preocupació pel pensament republicà i el lliure pensament. Per això abunden les obres de Pi i Margall i Fernando Garrido, per citar-ne de les més importants. Aquest fil conductor —el republicanisme— és constant en el contingut total de la biblioteca.

Importants són també les col·leccions *Bernat Metge, la Catalunya i Els nostres clàssics*. Els estudiosos de la història de la llengua hi poden trobar «El diccionari de la llengua catalana» de Pere Labernia.

La Renaixença i el Modernisme hi són presents en el contingut de bona part de les obres de Literatura. Molt completes són les bibliografies de Narcís Oller, Ignasi Iglèsies, Víctor Balaguer, Carles Rahola, Bosch de la Trinxeria, Angel Guimerà, J. Verdager, P. Casellas, Apeles Metres i Santiago Rusiñol. Dintre la literatura espanyola cal destacar la profusió d'obres de Juan de Valera, J. Mª Pereda, Benito Pérez Galdós, Emilia Pardo Bazán, José Zorrilla...

Tanmateix la revolució francesa i el romanticisme francès hi són presents amb llibres com les obres completes de Voltaire i de Victor Hugo, així com les de Anatole France, J. Michelet, E. Zola, H. de Balzac, A. Daudet...

Els armaris sis i set tenen un fons curiós que abasten temes propis de la menestralia. Temes com la construcció i l'arquitectura, el forjat, l'alimentació, l'agricultura, la higiene, la història natural..., tot un conglomerat que palesen les preocupacions dels figuerencs pel tombant del segle XIX amb el XX.

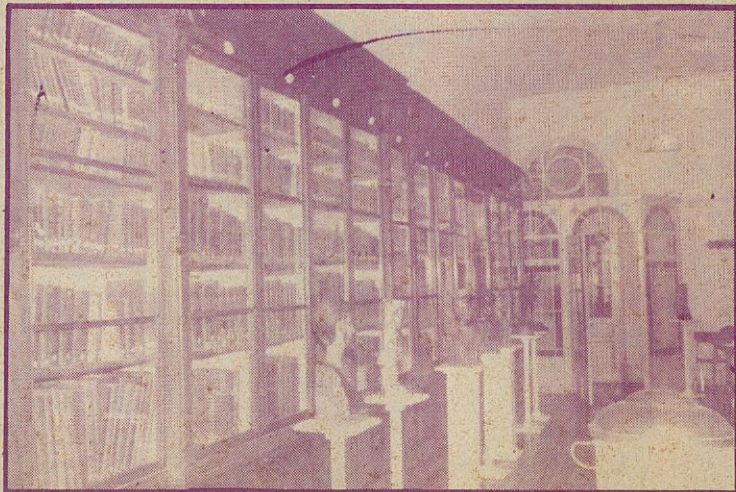
Malgrat que el Casino també era un lloc de lectura de revistes i diaris, només se'n conserven algunes col·leccions. Entre elles la de *L'Avenç* (1892-93); la *Revista de Girona* (1876-90); la *Renaixença* (1878-88); *La Campana de Gràcia*; *La España Regional* (1886-91); *La España Moderna* (1889-96) o *Hispania* (1899-02).

La història té un bloc important. Els autors que hi destaquen són F. Pi i Margall, A. Pirala, Lord Macaulay, Víctor Balaguer, A. Aulestia Pijoan, A. Bofarull, Pascual Madoz, Emilio Castelar, tots ells tractant diversos aspectes de la història d'Espanya, de Catalunya i d'Europa.

A l'armari dotze hi ha una secció que a la postguerra fou proscrita a les golfes, sobre anarquisme on hi ha autors com Voleny, F. Urales, Kropotkine i R. Mella, així com una ben curiosa «Història General de la Masoneria», signada en clar pseudònim massò per Danton G. Curiosa és també la secció de partitures, especialment d'òpera i de cant coral, on no hi podien faltar partitures de l'obra claretiana.

L'últim armari té com epíleg les significatives «Historia de la Cruzada» i «La dominación roja en España», les quasibé dues úniques aportacions de la postguerra abans que la biblioteca tanqués definitivament les portes.

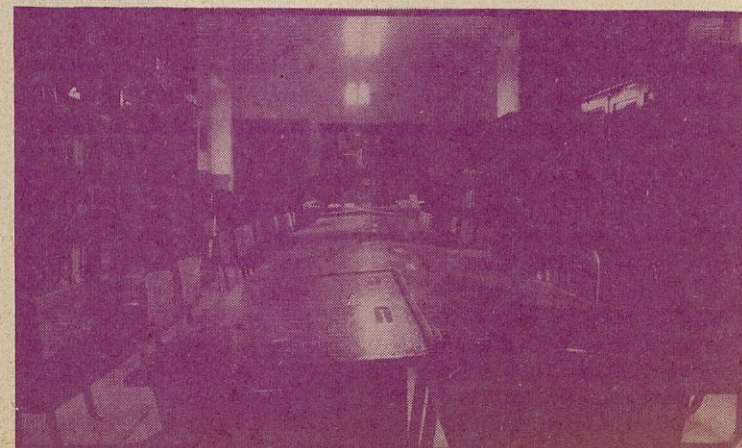
Foto Jordi Bech

Totes les evidències assenyalen que el fons bibliogràfic de la biblioteca de l'Institut Ramon Muntaner, ara en fase de catalogació, està bàsicament constituït per les restes d'un llarg naufragi. Deixant de banda les adquisicions més recents, una bona part dels aproximadament sis mil llibres allí allotjats compon un sorprenent calaix de sastre en el que no podien faltar un bon nombre de llibres esparracats, de col·leccions de revistes esberlades, de diccionaris i enciclopèdies incomplets quan no mutilats... És sobre aquestes venerables deixalles, entre les que sura algun tresor que altre, que els actuals directius del centre s'han decidit a bastir una biblioteca com la raó mana i el bon gust aconsella: un lloc confortable on els lectors puguin capbussar-se en la memòria acumulada pels homes al llarg dels temps; un espai ideal on practicar l'art silenciós de la lectura.

Es tracta, doncs, d'una biblioteca desigual en la que encara està quasi tot per fer. En aquestes circumstàncies, un intent de descripció més o menys sistemàtic d'un fons bibliogràfic encara no catalogat, podria confondre's amb un exercici d'involuntària frivolitat del tot innecessari. Però el que sí pot anticipar-se és un inventari provisional d'alguns d'aquests tresors impressos que han reeixit a sobreviure el pas del temps i les seves usures i conflictes. Aquesta llista podria incloure els magnífics «Diccionario Geográfico, Estadístico e Histórico de España y Posesiones de Ultramar» (1846), de Pascual Madoz, i el «Diccionario Universal de Literatura, Ciencias y Artes» (1851), de Francisco de Paula Mellado, així com el «Diccionario Hispanoamericano», editat per Montaner i Simon el 1886, i les enciclopèdies «Espasa» i «Britannica»; una edició del 1800 del «Catálogo de la lenguas conocidas», del Abate Lorenzo Hervás i Panduro; les «Nociones de Arte Militar», de Francisco Villamartín (1862), una edició de 1934 d'«El Capital», de Karl Marx; una col·lecció de «Documentos inéditos de la Corona de Aragón», datada 1862-67; la «Geografía General de Catalunya» de Carreras Candí, i la «Història Nacional de Catalunya» de Rovira i Virgili, del 1922; els «Principes de la Psycologie» de Spencer, (1912) i els deu volums de les «Causeries du Lundi», de Saint-Beuve; la «Teoria General de la Urbanización» de Ildefons Cerdà (1867); una edició de la «Filosofia de la miseria», de Proudhon (1870) i el tractat «De l'origine du langage» d'Ernest Renan (1875); la «Histoire Naturelle» de Cantor (1867) i 25 volums de la «Bernat Metge»; una edició de 1820 de, «Curso de Estenografia» de Josep Martí i el «Tratado de Ebanisteria» de Lucas Lafuente (1924); uns diaris de sessions de les Corts de Càdis (1820-23) i un *baedeker* del Sur d'Itàlia de 1872... Llista provisional que podríem tancar amb l'obra inscrita amb el número u en el preceptiu Llibre de Registre: un petit volum en dotzè de les obres completes de Rousseau que duu un peu d'impremta ben suggestiu i lluminós: Genève, 1784.

Foto Francesc Guillaumet

Festa de la deessa Raó a París, el 1793 (Gravat de R. Brendamour, a partir d'un oli de Coërrin de la Tolle)

França coneix, al llarg del segle XVIII, l'enlluernadora floració d'una nova espècie de pensadors que respon a una fesomia social en canvi i que, paulatinament, esdevé la veu —amb molts variats registres— de la nova classe en ascens, la burgesia. Són *gens de lettres*, menys interessats en les *Beaux Arts* que en la literatura de *moeurs*, i es fan dir *philosophes*.

No són, però, allò que avui en diríem filòsofs sinó més aviat allò

que uns cent-cinquanta anys després, a l'escalf de l'afer Dreyffus, s'anomenaria *intellectuels*. Montesquieu (1689-1755), Fontenelle (1657-1757), Voltaire (1694-1778), Vauvenargues (1715-1747), Condillac (1715-1780), Helvetius (1715-1771), D'Alambert (1717-17883), Condorcet (1743-1794), Rousseau (1712-1778), Sade (1740-1840) són alguns noms, tal vegada els més prestigiosos, del *grand siècle*. També Diderot (1713-1784), del que tot seguit parlarem.

Entusiasmes i quietuts de Denis Diderot

Tots plegats, i com llurs col·legues britànics, s'interessen més aviat poc pel pensament abstracte. Llur capacitat especulativa es concentra, preferentment, en l'esbrinament de les complexes relacions home/societat i, d'aquí estant, en la recerca del disseny d'un nou paradigma —social, legal, moral, econòmic...— en el que Saber (ja burgès) i Poder (encara en mans de la monarquia absoluta i del seu intendent ideològic, l'Església) no siguin tan distants; un nou marc referencial superador d'un estat de coses i consciències (l'*Ancien Régime*) que ha esdevingut asfixiant per a la burgesia que representen i de la qual —en general— en formen part. Final-

ment, com ja és història, el Saber esdevindrà Poder: amb la ruptura del 1789 es començarà a bastir una nova arquitectura social en bona part dissenyada pels *philosophes*.

Alguns d'ells, els més atrevits (Diderot, Rousseau, Sade...), traslladaran del món exterior a l'univers interior aquest entusiasme discursiu, i a la llum d'una raó que creuen omniscient tractaran d'explorar els abismes oberts entre Raó i Sentiment. Rebutjada per insuficient qualsevol variant de la Síntesi escolàstica vigent fins llavors, aquests lliurepensadors es deixen guiar pel vertigen de l'escissió d'una modernitat nouvinguda i que tot just comencen a viure; una modernitat necessària-

ment fragmentària que tal vegada reclama la formulació d'una nova Síntesi integradora, equilibradora, tranquil·litzadora... Però falten molts anys encara per a que un altre talent enciclopèdic, Karl Marx, unifiqui de bell nou aquesta formidable explosió de diversitat que fou la Il·lustració europea i renovi la il·lusió de la Síntesi perduda, formulant un nou paradigma totalitzador en el que tot sembla encaixar una altra vegada, almenys per un temps.

En el regne de la Síntesi, tota pregunta té la seva resposta; de les que no en tenen, els seus teòlegs en diuen *preguntes mal formulades*. Fora d'ell, comença el desconcert. I és aquest desconcert, no neutre encara per un nova cosmogonia sempre confortable, l'estímul que nodreix l'esperit crític dels *philosophes* i els teneix d'ambigüitat. Una ambigüitat enraonada, seductora, perturbadora, que duu a un relativisme escèptic, fèrtil, exquisit, que convida a la quietut. Tal és el cas de Denis Diderot, «ambigu fins i tot dins de la seva ambigüitat», per dir-ho amb paraules de Michel Foucault. Una ambigüitat que vol ser quietut compensatòria dels seus entusias-

mes, i que li dona una contemporaneïtat que alguns dels seus correligionaris (Voltaire, per exemple, avui ja tan poc volterià) no comparteixen. Diderot ofereix, si es vol, un costat estable, formal, acreditat, de lluitador obstinat contra l'obscurantisme del seu temps. És el Diderot *engagé* que inspirà a Voltaire confidències epistolars com aquesta: «*Us contemplo —escric des de Ferney— com un home necessari al món, nascut per a il·luminar-lo i per a destruir el fanatisme*». I és que cal no oblidar que Diderot, a més a més d'escriure una copiosa obra literària, fou el principal responsable d'una empresa èpica dins la història de la cultura occidental: l'*Encyclopedie*. (L'*Encyclopedie*: 31 anys de feina mal pagada i accidentada, del 1746 al 1777, primer com a traductor i tot d'una com a director; 17 volums de textos, 11 d'il·lustracions i 10 suplementos en els que col·laboren més de dos-cents enciclopedistes; fou també un èxit editorial sense precedents fins aleshores: una inversió de 7 milions de lliures donà un benefici de 2,5 milions). Tota una epopeia que encara avui sorpren per la seva qualitat i rigor, i de la que un esperit crític tant

exigent com Hegel va escriure: «*El que és admirable, en els escrits dels enciclopedistes, i allò que constitueix la seva importància, és la seva astoradora energia, la força del concepte en lluita contra l'existència, contra la fe, contra l'omnipotència de l'autoritat establerta des de fa milers d'anys. És el seu caràcter allò que és admirable, el caràcter del sentiment de la indignació més fonda contra tot allò que és aliè a la consciència de si mateix. És una certesa de la veritat racional que desafia el món de les idees heretades i que està persuadida de la seva destrucció*».

Però, com diem, també hi ha un altre Diderot. D'aquest Diderot implacable amb les *idées reçues*, perseguit i empresonat, ja se n'han ocupat a bastament, fins l'excès reduccionista, els divulgadors de la teologia del Progrés i llurs disciplinats acòlits, amb un oblit sistemàtic de l'altre Diderot, l'ambigu, el que més s'apropa a la nostra sensibilitat contemporània d'orfes radicals de tota Síntesi conciliadora. És el Diderot la visió còsmica del qual ja no és racionalista, sinó preromàntica i vitalista. Sense oblidar la Raó, des de la qual pensa, Diderot sembla

c/. Besalú, 9
FIGUERES
Tel. 50 37 10

GROG
LLIBRERIA

— Narrativa
— Filosofia
— Història
— Arquitectura i Urbanisme
— Gastronomia
— Literatura infantil
— Viatges

biblioteca

Del espíritu
C.A. D'Helvetius
Edició a cura de J.M.
Bermudo

Editora Nacional. Madrid. 1984

Un sol llibre, *De l'espíritu*, fou suficient per a situar un aprenent de poeta i bon afeccionat a la filosofia com D'Helvetius en el centre de la vida cultural de la França de la segona meitat del XVIII i en un dels principals objectius de la persecució de l'Antic Regime. Després de la seva publicació, el 1758, l'autor fou condemnat al silenci, mentre que els seus contemporanis més brillants (Voltaire, Rousseau, Diderot, d'Holbach, d'Alambert...) es cregueren obligats a revisar llurs posicions i definir llur actitud davant el radicalisme demolidor del text D'Helvetius.

Saber vivir
Javier Sábada
Ediciones Libertarias
Madrid. 1984

L'autor parteix d'un fet sovint oblidat: no hi ha altra vida que la quotidiana. Es tracta, doncs, de viure-la, fruit-la. El llibre de Javier Sábada suggereix alguns camins per a una recuperació conscient de la quotidianitat, esmolant l'eina d'un discurs racional que es reclama orfe de prejudici. La moral imaginativa i llibertària, l'escepticisme antidogmàtic com a punt de partida d'una nova exploració de la realitat, el neohedonisme i la seva dimensió contrapolítica són alguns dels trets que exemplifiquen aquesta tasca alliberadora en aquest assaig directe, polèmic i original.

El pensamiento de Maria Zambrano
Varis autors
Zero. Madrid. 1983

Recopilació de les diferents ponències que Fernando Savater, Jesús Moreno Sanz, Amparo Amorós, Antoni Mari, Fernando Muñoz Victoria, E.M. Cioran, Antonio Colinas, Julia Castillo i José L. Aranguren presentaren, l'estiu del 83, en el Seminari organitzat per l'Antigua Universidad de Almagro sobre el pensament de Maria Zambrano. A destacar un fragment d'un text important («El camino recibido») d'aquesta extraordinària pensadora fragmentària poc divulgada que és Maria Zambrano.

Filosofia y/o política
Xavier Rubert de Ventós
Península. Barna. 1984

Segons l'autor, el fil conductor dels breus treballs que componen aquest llibre està en «el caràcter problemàtic de la conjunció o col·laboració entre Poder i Saber, i la moderna experiència de la naturalesa hipotètica o convencional de llurs postulats». D'especial interès per a tots aquells que tot ho tenen clar

► confiar més en el Sentiment a l'hora d'emetre judicis definitius. «La sensibilitat —escriu— és la propietat general de la matèria». Dit d'una altra manera: Diderot creu més en allò que sent que en allò que pensa, com si ja fos conscient de la nostra immensa capacitat d'autoengany. I Diderot, com a bon *philosophe*, pensa fonamentalment en l'home. Pensa en ell.

L'home és, per a ell, un ésser indefinible, inclassificable, sobretot moralment. Totes les evidències el porten a un determinisme d'arrel més social que econòmica, però sempre deixa una porta oberta a la indeterminació. (La seva novel·la, *Jacques le Fataliste*, n'és un bon exemple). Creu que no hi ha cap escala que pugui dir-se objectiva per a comprendre el comportament humà que, a la fi, roman quelcom d'inefable. No arriba a formular que la raó, contràriament a les opinions més esteses, no ocupa el centre de l'home. Però s'hi acosta, ho intueix amb claredat prefreudiana: «L'home fa coses que no compren, que no sap perquè les fa», escriu. I ja en la instància última de les creences, una mentalitat com la seva havia de ser la primera en situar el tema de l'ateisme més enllà del simple re-

Diderot, el nostre contemporani?

Escrits filosòfics
Denis Diderot
Edicions 62. Barna. 1983

Encara no fa un any, va aparèixer un recull de les obres filosòfiques de Denis Diderot. Diderot és un personatge que, com a filòsof, ha romàs en l'oblit més d'un segle; però d'ençà fa pocs anys ha estat revaloritzat de forma quasi exagerada: s'han traduït les seves obres al català i al castellà, s'han escrit nombrosos assaigs sobre el seu pensament (el de J.M. Bermudo i Fèlix de Azua entre d'altres), se'l troba citat a molts articles... Quin és el motiu d'aquest ressorgiment?

De fet, no és un fenomen gens original que el nom d'un autor soni durant una època i més tard se l'oblidi, per tornar a aparèixer passats uns anys. Fent un estudi de la història del pensament, per

poc acurat que sigui, és fàcil adonar-se'n de que cada època pren com a base uns autors diferents, que poden ser o no ser contemporanis. Així per exemple, és de tots coneguda l'alternància que han tingut, en l'hegemonia de la filosofia, platonisme i aristotelisme; altres que no són reconeguts en la seva època (com els maleïts Hobbes i Spinoza), i molts anys després de la seva mort, quan ja ningú no pensava en ells, reapareixen com per art d'encanteri i es constitueixen en el fonament de les idees de molts escriptors.

Actualment, d'ençà més de 10 anys, ha succeït un fenomen semblant amb Diderot. Ell, a diferència de Spinoza, fou molt important en la seva època: a part d'emprendre la gran tasca de recopilació de tot el saber d'una època en l'Enciclopèdia, fou el conseller de molts dels seus contemporanis ara més coneguts que ell (Rousseau, Voltaire...), fou un gran revolucionari i un perseguit per les autoritats del seu temps (va estar empresonat més d'una vegada). Però Diderot va limitar la seva influència als seus anys de vida, la seva obra morí amb ell fins la reparació actual.

Vivim en una societat molt diferent a la de Diderot, però parlem un llenguatge força comú. El segle XVIII, adorador de la deessa raó, fou la crisi del mecanisme i de l'empirisme del segle XVII. Era el moment en que apareixia el concepte de vida, el moment en que la biologia substituïa a la física en el centre de la cultura. Greus problemes polítics afectaven a la societat i les uto-

pies apareixien per tots costats (no oblidem que cinc anys després de la mort de Diderot esclataria la Revolució).

Tots aquests factors existeixen d'una forma quasi idèntica en la societat actual. El culte a la raó —interromput pels romàntics— torna a ser una necessitat. La ciència ha deixat de ser quelcom precís i exacte: el descobriment del món atòmic, la substitució de la matèria per energia, ens han fet descobrir tot un món nou. L'univers és, en comptes d'un rellotge perfectament sincronitzat, una mena de gran animal mogut per la seva pròpia energia, i amb un comportament imprevisible. Sobre els problemes polítics i socials que avui ens preocupen no val ni la pena parlar-ne, car cada dia podem llegir-los en els diaris.

Així doncs, el món de Diderot és paral·lel al nostre, pel que podem llegir les seves obres com aportacions a la problemàtica actual. Així per exemple, amb les paraules:

«Hom fa marbre de la carn i carn amb el marbre» (1) comença a fer tota una sèrie d'elucubracions sobre el pas de la vida a la mort i de la mort a la vida, que semblen escrites avui mateix. Hi ha una evolució, un cercle tancat, en el que els animals assimilen matèria morta —la mengen— amb la qual cosa aquesta esdevindrà vida; i alhora, quan l'animal mori perdrà la seva vida per fondre's en la terra i així ser de nou assimilable. Amb la qual cosa trenca les fronteres entre vida i mort; la contradicció que entre ambdós veiem és sols aparent, no real. Quin científic actual gosaria negar això? Ara sa-

buït d'un cos de doctrines alienants. Com si d'un Camus o d'un Sartre *avant la lettre* es tractés, Diderot ja veu l'ateisme com la instal·lació en una solitud, tan inevitable com incòmoda, en la que solament enraonant amb les pròpies idees hom arriba a fer-se conscient de la responsabilitat moral de l'ateu. «Sols a l'home honrat li pertoca ser ateu», escriu Diderot, veient en l'ateisme l'única possibilitat d'alliberament moral. Però aquesta mort del déu únic *avant Nietzsche* a mans d'una raó insurgent li deixarà també una irreprimible nostalgia de la seguretat perduda per a sempre més: «Si jo pogués creure, si jo pogués oblidar».

En la seva pròpia vigència, Diderot perilla de caure en la lectura superficial com a corrossiu exemplar de tot allò que en el seu temps s'oposava al lliure exercici de la raó discursiva. Però el seu discurs més fèrtil i difícil està en treure l'home i la seva conducta dels qüestionaris paradigmàtics d'ahir i d'avui, per a deixar-los en el seu misteri —un misteri per al que tota foscor és innecessària— de subjecte individual, canviant i equívoc, àdhuc davant de la pròpia mirada.

Andrea Corvesil

A la Llibreria
ELS TROBADORS
de l'Escala hi trobareu
llibres de nou i
llibres de vell

LLIBRERIA
ELS TROBADORS
PASSEIG DEL MAR 2
l'Escala - alt'empordà

Libreria especialitzada
en temàtica
de l'Empordà

(1) «Conversa entre D'Alambert i Diderot» p.93

(2) Albert Einstein «Mi visión del mundo» Tusquets editor. p. 147

Els precursors del nostre Segle de les Llums

Els primes signes d'una plausible il·lustració catalana dimanaven, a la darrerria del segle XVII, dels anomenats *novatores* valencians, qüestionadors de les disciplines escolàstiques i capdavanters d'una nova sensibilitat científica que afectava igualment l'esfera individual —caràcter neoclàssic, esperit crític— i l'esfera col·lectiva —afany bibliogràfic. Feren llur aparició, com recalca Garcia Martínez, no pas a partir dels medis universitaris i oficials sinó de tertúlies, cenacles, biblioteques, finançades sovint per mecenes, com foren, vers el decenni de 1670, les acadèmies del Parnàs i d'Alcàsser, de caràcter literari, o les trobades a casa de Baltasar Iñigo —preconitzador entusiasta de la ciència moderna— o bé la biblioteca del marquès de Villatorcas o encara l'acadèmia del carrer del Bisbe, sostinguda pel comte d'Alcúdia.

En el camp de la filosofia i les ciències exactes, sobresortiren Jaume Cervera (Alzira, ?-1722), els matemàtics i filòsofs Joan Baptista Coratjà (València, 1661-1741) i Tomàs Vicent Tosca (València, 1651-1723) i els seus deixebles Joan Baptista Verni (València, 1705-1738) i Andreu

Piquer (Fórnoles de Matarranya, 1711-Madrid, 1772), que foren introductors de la idea de filosofia moderna: impugnació d'Aristòtil, eclectisme, declaració de llibertat conceptual enfront del servilisme escolàstic, substitució del punt d'albir metafísic de la filosofia natural pels criteris d'experiència.

En *L'art mèdica*, aciençada de temps a observar la realitat per la praxi anatòmica, l'abandó del galenisme i l'acollida de noves propostes feren bona via. Se'n revelaren peoners Crisòstom Martines (València, 1628- Països Baixos, vers 1691), pintor que treballà en un *Atlas anatòmic*, i Joan de Cabriada (València, segles XVII-XVIII), autor de *Carta filosòfico-mèdico-química* (1687), veritable manifest del procés renovador, que reformava el refús del sistema galènic i acceptava sense reserva tant el descobriment de la circulació major de la sang —vegeu Enciclopèdia *Ulisses*, vol. X — com la iatroquímica, això és, la interpretació de la fisiologia del cos humà i de les seves malalties a partir dels processos químic-orgànics.

Les ciències discursives tampoc no restaren en terra, especialment en l'àmbit de la crítica històrica,

on féu sentir-se Manuel Martí (Oropesa, la Plana, 1663- Alacant, 1737), iniciador de tot un llegat que seria recollit, en hora oportuna, pel gran Gregori Maïans i Siscar. Basà el seu treball en la consideració dels clàssics i ensem en la crítica envers la incultura espanyola, en l'exigència d'acudir a les fonts, la reforma dels estudis, l'antijesuitisme, l'obertura a l'exterior, la valoració

del gènere epistolar com a mitjà de comunicació científica, l'interès per la bibliografia. A propòsit d'aquesta darrerria, contribuï a fer-ne una ciència, o sia, una co-neixença dels llibres centrada no pas en llur col·leccionisme, sinó en llur estudi i anotació. La bibliografia esdevingué una manifestació notable d'aquella etapa cultural i explica la importància que hi prengueren les biblioteques, els intercanvis de llibres, el fet mateix que determinades tertúlies es formessin a redós d'una biblioteca.

Contemporani dels «novadors», l'advocat barceloní Narcís Feliu de la Peña (mort vers el 1710) encapçalà el reformisme econòmic de tendència mercantilista. En idèntica línia, treballaren Martí Piles (Vic, segle XVII), Josep Mojà (segle XVII). Originaris tots ells, com recorda Pere Moles, de la petita burgesia d'arrel monestral o pagesa, eixien en una hora de reviscolança econòmica dels Països Catalans, d'expansió metal·lúrgica pirinenca, de represa tèxtil valenciana i barcelonina, d'activitat illenca i àdhuc de temptatives militars, com la de 1674, d'abolir la sobirania francesa dels comtats del Rosselló i la Cerdanya. En els seus

escrits, *Político discurso* (1681), *Fenix de Cataluña* (1683), enllestint en col·laboració amb Martí Piles, *Anales de Cataluña* (1709), Feliu de la Peña dissenyà les línies mestres d'un pla de creixement econòmic basat en el foment del comerç —creació d'una gran companyia mercantil connectada amb els poders públics—, en la recuperació del mercat interior per a les manufactures autòctones i en l'obtenció de part del rei d'Espanya del dret de comerciar amb les amèriques.

Quant a la renovació tècnica, cal esmentar l'opuscle *Remallet de tinturas* (1691), de Josep Mojà, escrit en llengua catalana, sens dubte en funció dels interessos connaturals que satisfieia. El segle català de les Llums neixia diglòssic i, en trets generals, no arribaria a concebre una cultura superior en altra llengua que l'hegemònica.

M. Costa Pau-i Enric Pujol

(*) Aquest article forma part d'un treball més ampli, encara en fase de redacció, sobre la il·lustració en el marc dels diferents països de cultura catalana.

Mapa gravat durant la guerra de la Successió (1705-14)

biblioteca

En busca de El Dorado

John Hemming

Edicions del Serbal. Barna. 1984

El llicenciat castellà Gonzalo Jiménez de Quesada descobrí or en la seva conquesta dels regnes dels *muisca*, a les proximitats de l'actual Bogotà.

D'aquest fet, succeït el 1537, arranca la llegenda d'El Dorado, l'origen i evolució de la qual descriu aquest llibre. A destacar l'acurada edició, que inclou una utilíssima cronologia dels fets i un nombre considerable d'importants documents gràfics, molts d'ells inèdits pel lector espanyol, provinent en bona part del Museu del Oro de Bogotà.

El temps, aquest gran escultor

Marguerite Yourcenar

Versió catalana d'Avel·lí Artís-Gener.

Laia. Barna. 1984

Aquest recull d'assaigs de la gran escriptora en llengua francesa és una bona mostra d'aquella narrativa filosòfica, o filosofia narrativa que proposà Schiller per a donar notícia poètica del món. La gran varietat dels temes tractats (arribada del cristianisme al nord d'Anglaterra, vida i bellesa a Miquel Angel, un somni de Dürer, la noblesa del fracàs, l'Andalusia o les Hespèrides...), amb un registre moral i sensible alhora, fan d'aquest llibre un exercici erudit i brillant sobre la usura del Temps.

Visions i cants

Joan Maragall

Laia. Barna. 1984

«Visions i cants» és una de les obres cabdals de la producció poètica maragalliana i que constitueix, tal vegada, el més homogeni dels seus llibres. Tot marcant una clara inflexió en el desenvolupament de la seva poesia, aquest llibre és també un excel·lent indicatiu que ens permet de seguir la transició del modernisme al vitalisme de tota una generació.

Presència y protagonismo. Aspectos de la historia de la mujer

Edició a cura de Mary Nash

Edicions del Serbal. Barna. 1984

Aquest llibre presenta una mostra de les noves aportacions en el camp de la història de la dona durant la darrera dècada. Els treballs seleccionats estudien la història de la dona des d'angles ben diferents, tot reflectint les àmplies perspectives de l'actual historiografia de la dona i responen a la nova orientació impulsada a partir de la Primera Conferència de Berkshire (1973).

Contra el que podrien pensar certs esperits tirant a hipocondríacs, l'espècie humana abunda en entusiastes. I si acordem que l'entusiasme és una qualitat —i així es sol considerar, *velis nolis*—, les reserves que a l'Empordà en posseïm són prou esperançadores.

Avui voldria parlar d'un d'aquests entusiastes mesurats, bonhomiosos, enraonats, un personatge d'espardenya rasa que passeja a diari, quasi imperceptible, pels nostres carrers i places: en Meli.

Perquè acaba de fer sortir una col·lecció de postals amb temes de l'Alt Empordà, que a mi em semblen senzillament perfectes. I com que m'ho semblen, per això ho dic. En Meli és un home de gust. Aviat és dit! El gust: vet aquí un sentit que en ell mateix no s'hereta. Però Meli treballa constantment un joc de criteris particulars —i universals alhora—, que n'assegura millor l'educació en tots els qui, amb afany d'aprendre, s'aturen un moment a contemplar la seva obra. L'enquadrament dels clixés, l'hora precisa de llum, les perspectives, els colors en simfonia, tot és tingut en compte a cada una de les postals. Meli no vacil·la ni s'inhibeix; deixa però —difícil art— que la bellesa intrínseca es palesi per ella sola. Ell, el fotògraf, el que vol és conciliar, aspira a la síntesi harmònica, a un integrament de tots els valors estètics —estètics al seu criteri, és clar. Cal veure-les, aquestes postals, perquè en aquest cas, més que en cap altre,

La col·lecció de postals de Meli

val allò tan reiterat que diu més una imatge que mil mots.

Cada postal porta uns versos expressos per a l'ocasió, signats **Montserrat Vayreda**.

Són curts, densos, refulgents com el propi paisatge que canten. En descriure la **Montserrat** les imatges de l'Empordà, cerca sempre —i el troba— aquell punt de contrapès que ho humanitza tot, i que sol coincidir amb els trets més luminosos cromàticament, amb els més espiritualment vius, amb els més visualment densos. A l'atzar trio algunes expressions, inconfundiblement **Montserrat Vayreda**:

«...dues neus que fan cla-

ror...», escriu darrera una postal on, a primer terme, brosta un gran ametller florit, i a l'horitzó, immòbil i sumptuós, s'obria el Canigó, glaçat fins als fonaments.

«...l'aigua, espill de llum, es torna blava...». Es tracta de Portlligat, en una hora rutilant, immediatament abans de sortir el sol.

«...Els àloes, els canelobres/ que fan llum als pescadors...»

Postal: prop d'es Cucurucú, una mar encalmada, amorfa de plom i silenci. A primer terme, uns àloes abrinats, rectilinis, gràcils...

Hom no sap què més admirar, o què admirar primer. L'escala de valors estètics de Meli és una es-

cala que es confon en si mateixa: tot és important, tot és principal, tot és necessari: la llum, l'hora exacta, la perspectiva, la quantitat de cel serè o ennuvolat, els primers termes, tantost de color violent, tantost discrets, l'angle just per a veure i comprendre, una terra campà, una atmosfera transparent...

«L'un sole e l'altro quasi duo levanti,
di beltade e di lume si sembianti,
ch'anco il ciel della terra
s'innamora...»

(Francesco Petrarca)

Josep Valls i Grau

Viure l'aventura

L'auge editorial de la narrativa en llengua catalana, sigui aquesta autòctona o fruit de la traducció, recolza, entre altres factors, en un notable increment del públic juvenil. Fins no fa més de cinc anys, els nostres adolescents tenien poques oportunitats de llegir en català les obres cabdals de la literatura d'intriga i aventures. Algunes de les millors traduccions —com les de Josep Carner o Carles Riba— no eren en circulació i s'esdevenia difícil accedir-hi. Avui, tanmateix, són nombroses les obres clàssiques —més enllà del sentit cronològic— que s'incorporen al nostre bagatge cultural o, simplement, hi retornen gràcies a les oportunes reedicions. No podria ser altrament en el món de la fabulació juvenil, tant més que la normalització lingüística a l'escola així ho afavoreix. És un signe esperançador, per exemple, que avui puguem disposar de vuit novel·les de Jules Verne —mestre universal de la literatura per a joves— en versió catalana i fàcilment a l'abast. Si considerem que la fluïdesa expressiva s'adquireix fonamentalment a partir d'una lectura intel·ligible i amena, sobretot als anys en què la imaginació es nodreix de mites i exostismes, convindrem que la recuperació del gran novel·lista francès per als nostres nois i noies és ja un bon indicador que anem pel bon camí. **Dos anys de vacances** és una de les més inte-

ressants novel·les de Verne (1) i pertany al cicle de les que prenen un viatge com a punt d'arrencada del procés narratiu. Amb tot, en aquest cas el viatge és només un pretext. L'autèntic leit-motiv rau en la lluita per la supervivència d'una quinzena de nens i adolescents, abocats per una tempesta en un indret desconegut. La progressiva superació de llur indigència inicial es va ordint mitjançant l'aprenentatge d'una convivència tant o més difícil que la mateixa subsistència. I potser en aquest punt **Dos anys de vacances** guanya en virtualitat moral l'altra gran novel·la de Verne, l'illa misteriosa, precisament perquè l'anàlisi dels replecs psicològics dels personatges, així com de llurs qualitats i limitacions és especialment assolida en la que ocupa el nostre comentari. És per això que bé podem considerar-la una novel·la pedagògica, puix que partint d'uns valors morals universals —la solidaritat, l'autocontrol, la responsabilitat, el sentit d'iniciativa— ens mostra la difícil progressió del grup —protagonista heterogeni— per materialitzar els coneixements que més bé o més malament han après a l'escola. El lector prou es va adonant de la crítica subjacent a una educació victoriana, basada exclusivament en l'autoritarisme i la competitivitat. Els mateixos personatges són, a través de l'acarament amb les circumstàncies i amb ells mateixos, la millor alter-

nativa pedagògica. El tema de Robinson, amb els ingredients d'intriga i suspens que l'autor va dosificant convenientment, adquireix a **Dos anys de vacances** una dimensió ètica diferent: és el grup el que ajuda justament a madurar la personalitat de cada integrant, en el marc d'una naturalesa exuberant i abrupta que, en la seva puresa salvatge, esdevé signe i estri de superació individual i col·lectiva.

En un altre context, aquests valors també constitueixen les línies mestres d'una novel·la actual, apareguda en versió catalana el 1983 (2), on reviu el flegmàtic i astut detectiu escocès, aquest cop de la mà de Robert Newman. No gens menys, els protagonistes són una parella d'adolescents —Andrew i Sara— que arriben a treure l'entrellat d'una sèrie de misteriosos successos que es van congriant al llarg de la novel·la, sense il·lació aparent, però que al final esdevenen concurrents, en un clímax hàbilment conduït. Robert Newman ens ofereix un Holmes rediviu, perfectament ajustat a l'arquetipus creat per Conan Doyle, però amb un punt de tendresa i humor benivolent que ens recorda el tractament que atorgava Dickens als seus personatges juvenils. El marc ambiental d'una Londres metropolitana i polimòrfica hi és reproduït amb precisió i detallisme, sense que el ritme novel·lístic perdi, en cap moment, la

seva agilitat ni la seva força ascendent. Un exemple: els capítols referits al món dels pillets i bergants que malviuen als ròncs indrets de la ciutat vella contenen un suggerent valor documental, de gran força visualitzadora. La plasmació dels fets respon tothora als plantejaments psicològics dels dos protagonistes i és des d'aquest prisma que les situacions són interpretades i relacionades. Així el lector —el jove lector— pot connectar fàcilment amb el flux de la novel·la, car aquesta li és oferta en una clau interpretativa ben pròxima a les seves coordenades vitals.

Un darrer punt: mentre que la versió catalana de la novel·la de R. Newman se'ns presenta en un llenguatge acurat, la de **Dos anys de vacances** inclou algunes errades de sintaxi, de lèxic i àdhuc d'ortografia, atesa la reaparició del mateix error en diversos passatges del llibre. Aquesta descuidança és de doldre, especialment si tenim en compte que la traducció ha merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat, tal com s'assenyala a la pàgina 4 del llibre.

Jordi Pla

(1) Jules VERNE: **Dos anys de vacances**, Ed. de la Magrana.

(2) Robert NEWMAN: **Sherlock Holmes i el seu exèrcit d'irregulars**, ed. Laia, col. «El Nus», 39, 1983 (trad. d'Asun Ricart).

Fer l'amor i no la guerra (I)

Per què tinc d'oferir fills a les victòries de la pàtria?. De la meua sang no naixerà cap soldat»
(Properci, segle I A.C.)

Sovint deixem rovellar els autors clàssics i ens pensem que en el segle XX no tenen res a dir-nos; fruit del seu desconeixement, també, és pensar-nos que són invents nostres corrents de pensament i lemes ben antics en realitat.

El pacifisme, per exemple.

Fóra molt llarg de seguir aquest corrent entre els autors antics. Per cercar-ne un dels més acostats a la sensibilitat moderna sobre aquest tema, m'ha semblat oportú d'esmentar la personalitat tan simpàtica de Sext Properci. Nascut a l'Umbria, i concretament a Assís—com un altre gran pacifista, Sant Francesc—, el seu odi a la guerra pot venir que, d'infant, veu morir al seu pare i una part de les seves terres li són arrabassades per repartir-les als soldats veterans.

Sembla que comença d'escriure versos als setze anys i que a la mateixa edat és iniciat en l'amor per una dona molt senzilla que es diu Licinna, i que oblidà ràpidament en enamorar-se de la bellíssima Cíntia. Cíntia serà cantada constantment en els seus versos; més gran que ell, alta, rossa, d'ulls negres, ens diu que caminava com una divinitat i

que tenia unes mans precioses. Era tan experta en l'erotisme com en la música i la dansa i possiblement també feia versos.

Els amors de Properci i Cíntia van ser tempestuosos i sovint el poeta es lamenta que ella no li és fidel; no pot, però, trencar la seva relació perquè quan es reconcilien arriben als més deliciosos combats amorosos:

«Oh, que sóc feliç! Oh nit per mi blanca, i tu, oh lilit, que han fet feliç les meves delícies!»

Si tothom desitgés passar la seva vida en l'amor—ens diu— i dormir després d'haver estimat i begut un bon vi, no existirien ni les armes ni les guerres, ni les batalles navals. Però sobretot és en un altre poema que explica clarament el seu pacifisme:

«Amor és un déu de la pau, els amants venerem la pau.»

Prou dures són—continua— les batalles amb la seva amant. El qui va crear l'home, segons el poeta—Prometeu— va tenir molta cura del cos, però no del seu cor, del seu esperit, i per això l'home comença una guerra després d'una altra. I tot, per a què?

«No t'emportaràs cap riquesa... el vencedor serà barrejat amb les ombres vençudes.»

El poeta veu molt bé que l'ambició dels diners i del poder és l'arrel de les guerres i «no s'hi apunta», ni les vol fer, ni les vol cantar, ni vol engendrar fills per-

què morin a la guerra. Vol gaudir de l'amor mentre sigui jove, del vi i de les flors, i, quan serà més gran, diu, estudiarà les ciències de la naturalesa. En realitat, morí força jove i no va poder complir la segona part del seu programa: així ha restat com un poeta de l'amor i oposat a qualsevol batalla, fora de les del lilit.

Igualment tallant és Albi Tibul en el seu odi a les armes i a la guerra i potser encara més dur:

«La culpa és de l'or enriquidor». Sense la riquesa, diu, les guerres no existien.

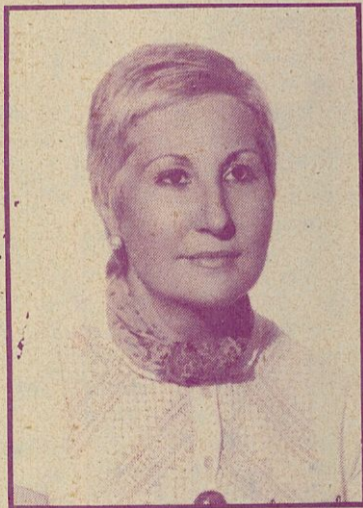
«Què és aquesta follia de cercar la mort en els camps de batalla?» «Que la Pau habiti els nostres camps. La blanca Pau menà per primera vegada els bous a llaurar; la Pau nodrí les vinyes i ajuntà el suc del raïm per tal que de la guerra del pare ragés vi per al fill... mentre, en un racó fosc, el rovell cobreix les tristes armes del soldat cruel». Com Properci, el poeta, enamorat de Dèlia, no vol altres baralles que les que atia l'amor; un amic seu va a la guerra i el poeta es pregunta com s'ho farà l'amor, ja que no el pot acompanyar als camps de batalla. Ras i curt, la lliçó d'aquests dos grans poetes és el lema que, fa uns quants anys, proclamaren els hippys: fem l'amor, no pas la guerra.

Mª Àngels Anglada

Dibuix de John Boyce

Notícia de Rosa Fabregat i Ricard Creus

El turó de les forques

Rosa Fabregat

Pòrtic. Barna. 1983

Fa temps que penso que la «terra ferma» és fecunda en escriptores: Maria Mercè Marçal, Concepció Maluquer, Rosa Fabregat i encara d'altres que conreen la poesia i la narració. Per als molts lectors a qui plau de llegir novel·les, avui duem a aquestes planes la Rosa Fabregat, nascuda a Cervera (Segarra), doctora en farmàcia, poeta i narradora.

No és gaire freqüent el cas d'una dona que, havent arribat a ocupar un alt càrrec executiu com a directora d'uns laboratoris multinacionals, es dediqui també

intensament a la literatura. Isidor Cònsul ens diu que els anys eren encara poc propicis a les dones directives i hom volia tornar Rosa Fabregat a «un rol de comparsa» que ella no acceptà: s'estimà més de trencar amb l'empresa—alemanya— i obrir una farmàcia de poble a Llorenç del Penedès.

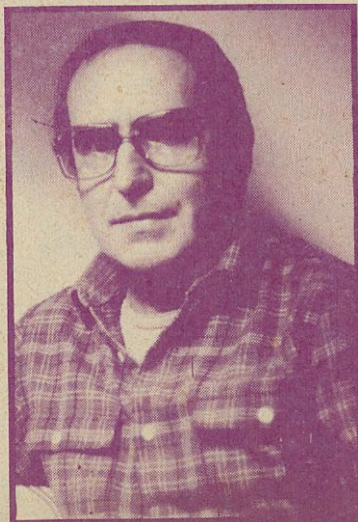
Des d'allà ha anat publicant els seus llibres de poemes, com «Estelles» i «Temps de cos», i les seves dues novel·les, «Làberints de seda» i «El turó de les forques». El primer llibre és, encara, una «opera prima» en el sentit gairebé tòpic del terme, és a dir, autobiogràfica i apassionada, però ja amb encerts d'estil i amb una tendresa en els mots força personal. Un camí d'aprofundiment i d'elaboració de la llengua ha dut l'autora fins a «El turó de les forques», obra narrativa amb una complexa estructura en dues vessants ben diferenciades, el somni i la realitat, o, més ben dit, el somni i la vetlla—perquè també el somni n'és una, de realitat. La ment humana és la protagonista de la narració, amb una primera part d'escriptura romàntica amb tocs d'irrealisme màgic i fins i tot de transmigració; i amb una part segona on el discurs pren la humil i tradicional forma de dietari, bellament escrit; una remarcable atenció al lirisme dels retalls i de les coses quotidianes no entrebanca, però, el vol de la fantasia, creadora d'associacions simbòliques i plenes de suggeriments.

Mutacions

Ricard Creus

Edicions 62. Barna. 1983

Ricard Creus no ha posat per títol al seu darrer llibre «Metamorfosis»; més modestament, ha trobat que li escau el nom de mutacions. Una sèrie de relats brevíssims, de molt bon llegir, constituïts per paraboles o metàfores que són «un intent d'explicar-se la vida, ja que l'autor creu que la metàfora és més prop de la realitat que la visió naturalista de les coses». En comptes d'escriure unes memòries ensopides i que sovint són una justificació o una alabança pròpia, l'escriptor ens fa conèixer el seu món, la seva manera d'enfrontar-se amb la vida, a través de relats un xic màgics; crec

que la «paràbola dels lligams d'ahir» és de les més clares i profundes. «Sempre, mentre penjo el fred aparell negre (el telèfon), sento que a l'altre extrem hi ha qui pensa que jo, que no he abandonat el nostre somni, sóc el marginat, quan jo penso que ho són ells».

A «Paràbola del mar de fons» trobem l'autor vivint en una casa constantment penetrada pel mar, que li ha portat moltes novetats però que lentament se li enduu persones i objectes; la gent no entendria perquè s'entesta a viure entre tants corrents, entre el flux i reflux constant de les ones, però ell, tossudament, afirma «em mantinc aquí perquè aquesta és la meua casa pairal... Jo no em moc d'aquí». La fidelitat—als somnis d'adolescent, a una pàtria— la ingenuïtat i la perplexitat davant capteniments molt diferents del seu, la dificultat de comunicar-se—«paràbola de les dues cares»—

la sinceritat, el pas del temps, són alguns dels temes vestits amb el deliciós llenguatge d'una fantasia realista, si ho podem dir així, amb imatges semblants a les dels somnis, altres vegades, amb l'humor, ben sovint. No hi ha sarcasme, sinó una ironia fina i lúcida, aplicada a les topades i als batzaes que la societat proporciona al qui va amb bona fe, als qui ens costa de deixar d'anar pel món «amb el liri a la mà».

Cal recordar, després de recomanar-vos la lectura d'un llibre tan amè i sovint divertit com «Mutacions», que Ricard Creus ha publicat diversos llibres de poesia, tals com «36 poemes a partir del 36», i «Cendra amb foc», així com obres sobre diversos aspectes de l'art—«Picasso o l'alegria de viure», entre ells— en col·laboració amb Esther Boix, la seva dona i excel·lent pintora, autora del quadre que il·lustra la coberta de «Mutacions».

Mª À. A

Llibreter

alemany

Pujada del Castell, 43

FIGUERES

avanç editorial

Estimats germans, selectiva memòria

«Estimats germans» és el títol del nou llibre de Josep Valls i Grau que molt aviat publicarà Edicions del Pel, de Salt. En aquesta primera incursió pels camins incerts de la narrativa, Josep Valls, fidel al manament planià de no parlar més que d'allò que previament s'ha viscut, s'ha decidit per contar, en clau literària, un troç determinant de la seva pròpia biografia: la seva estada en el seminari de Girona, en temps encara preconiliars. El resultat és una crònica idealitzada per la memòria indulgent de l'autor; també, un intent de descripció d'un despertar a la vida i les seves complexitats, fet amb bon humor i sense autojustificacions sempre enutjoses.

A tall d'avanç editorial, presentem aquí dos breus passatges del llibre.

Avui he trobat un paper que he rellegit amb fruïció. Fou el primer contacte diguem-ne material que tenia directament amb aquest Seminari. Era el primer finestró que, sense ser de referències, s'obria davant meu en el meu desig d'ingressar aquí. Llavors, aquella primera vegada, jo tenia nou anys. Avui l'he tornat a trobar. És el paper que m'entregà un bon dia el senyor rector del poble, explicant-me que aquí hi havia apuntats tots els requisits per entrar al Seminari. Que m'ho llegís amb molta atenció. L'he trobat dins una «soi-disant» «Novela de costumbres» d'un tal Ernesto García Ladevese, que porta el suggestiu títol de «La honra de la mujer», novel·la editada a Madrid, impremta de Roque Labajos, carrer de la «Cabeza, número 27». Any 1872. El paper diu així:

Seminario Conciliar de...

Requisitos para la admisión de nuevos alumnos en el Seminario.

Documentos.

a) *Una instancia dirigida al Excmo. y Rvdo. Sr. Obispo, solicitando el ingreso.*

b) *Partidas de bautismo y confirmación.*

c) *Testimonio del párroco que acredite ser el aspirante, hijo legítimo y de padres honrados y sólidamente cristianos, ser de buena índole y haber dado pruebas de inclinación al sacerdocio.*

c) *Certificación médica que atestigüe buena salud y no padecer defecto físico alguno que le impida seguir la vida ordinaria de comunidad y el régimen alimenticio del internado, o que le inhabilite para el ministerio sacerdotal, y que acredite haber sido revacunado contra la viruela y el tifus, con indicación de la fecha...*

Plego perquè és molt llarg. Però llavors cap al final hi ha un paràgraf dedicat a les «Prendas de vestir y accesorios» —com si fóssim un sis-cents, i allà explica el

que ha de portar el seminarista, les mudes de roba, el matalàs, «vaso de noche», etc. etc. I acaba amb unes frases surrealistes:

«Todos los alumnos de teología deberán proveerse de pàlan-gana, jarro y cubeta de color blanco.

Los nuevos alumnos, una vez admitidos, entregarán inmediatamente al Rdo. Sr. Administrador la baja de racionamiento...» racionamiento...»

Avui, decepció absoluta. Emprenyament suprem. Miraré d'agafar-m'ho amb calma i començaré pel començament:

Hem anat a portar els matalassos al Seminari d'Estiu, perquè el dia quatre d'agost comença l'estada dels seminaristes del Menor. Hi ha hagut un contratemps greu. Nosaltres —en Pitu i jo— ens pensàvem poder-nos estar aquí durant tot l'agost o bona part del mes en la nostra funció de fàmuls. Però els superiors avui ens diuen que no. Que el dia quatre, com tota la comunitat, hem d'anar a fer les quatre setmanes de Seminari d'Estiu. Aquest llei de cosa es fa en un col·legi-internat que és propietat del bisbe —del bisbat, s'entén— que cau a una trentena de quilòmetres d'aquí, terra endins. És a dir que d'aquí a quatre dies s'haurà acabat tot això! I de quina manera tan sobtada! I encara jo hauré de marxar abans per anar a casa a endegar les coses i veure la família, encara que només sigui un dia. Del «xollo» del fàmul, bona nit! I nosaltres que ens pensàvem poder tirar endavant amb el negoci almenys fins ben entrat l'agost...! Res de res. Depenem dels nostres avantpassats, què voleu fotre-hi!

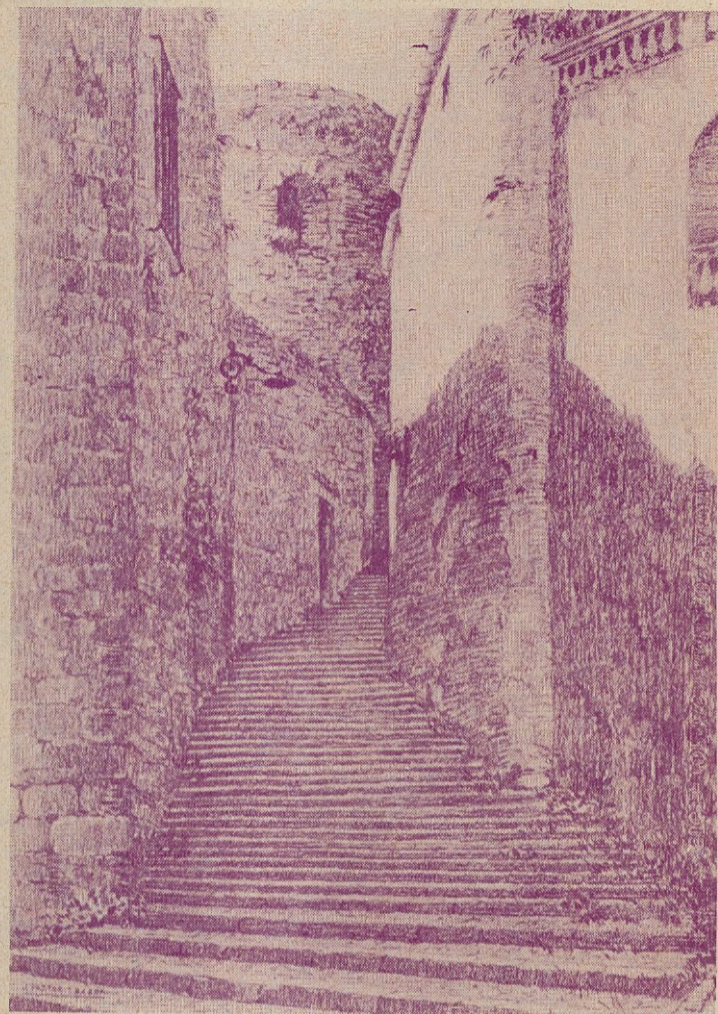
Avui hem anat a portar els matalassos. Amb un camió de lloguer. Feia dos dies que a estones perdudes els pintàvem. Vull dir que pintàvem el nom de cada propietari al matalàs i al coixí, amb un pinzell que Déu n'hi do de gruixut, i un pot de pintura vermella. El viatge, és clar, ha

estat divertit. Era una gran novetat. Això de poder fer quilòmetres i quilòmetres de carretera dalt d'un camió carregat de matalassos, no ho fa pas qui vol. Però no dins la cabina amb el xòfer, no: a dalt de tot, a l'estiba, entremig dels matalassos de llana. «Tal mi senti'un vento da per mezza la fronte...» Arribats a lloc, hem dinat. Força bé: cigrons estofats i un ou ferrat amb amanida. Ahir sortiren els del Major. De manera que haurem de fer Seminari d'Estiu... amb i com els del Menor. Quina emprenyada! Encara no ens en sabem avenir. Ja ens sentíem definitivament deslligats, i apa! feste fotre.

Dins del Seminari, en la vida de la carrera —que no és mai una carrera desfermada—, el pas més important, ordre sagrats apart— és el pas del Menor al Major. I nosaltres, infeliços, ja donàvem aquest pas per fet. Ja havíem passat el nostre particular Rubicó, i ara a recular. Cèsar no ho va pas fer així, però això tampoc no és, per desgràcia, la Gàlia Cisalpina.

En opinió d'en Pitu, hi ha algun superior que creu que ens la trumfem massa bé i que fem massa calers. I és aquest el qui ens ho ha partit tot per la meitat. Potser sí. La cosa ja és irrevocable. Quan un superior d'aquesta casa decideix una cosa, no hi ha pas força humana que el faci tirar endarrera, encara que vegi que està del tot equivocada el que ha decidit. És com un àrbitre quan ha pitat un penalty: no hi ha res a fer. De res no serveix doncs, de res no serviria, una dialèctica maniquea, ni de cap mena. Demà passat, dia dos d'agost, me'n vaig cap a casa, per tornar a ser aquí, junt amb tota la tropa, el dia quatre.

Decepcions a part, he de consignar avui un fet singular. Singularíssim. Com gairebé cada dia quan baixo a Correus a retirar la correspondència, faig una marrada pels carrers de la ciutat, perquè em vé bé de passejar, o per conèixer llocs nous, o simplement per fer el vagabund una mica. Avui, amb el correu sota el braç, he anat a voltar cap al carrer de Santa Clara, i he travessat el riu per l'últim pont que se'm presentava a la vista. Una bona marrada. Llavors he hagut de recular, paral·lelament al riu, tot el que m'havia allunyat. Doncs bé: a mitjan carrer de Santa Clara, i com una visió del Dant prop del

Carrer de l'Escola Pia, Girona (Gravat de J. Pastor i Barón)

«Ponte Vecchio», també prop del pont de ferro se m'ha aparegut una mena d'àngel terrenal en forma de noieta. De la meua edat més o menys. La cosa —o la noia— no hauria tingut transcendència més gran si no fos perquè ella m'ha somrigut i m'ha dit:

—Hola!

Jo, ho sé segur, automàticament, ràpidament m'he enrojolat com un pebrot —vermell, és clar. La situació era única, impensable. Encara ara em tremolen les mans en pensar-hi: un somriure de noia, i una paraula! No m'hauria pensat mai que se'm pogués presentar una situació així, ni que m'ho haguessin jurat. No sé per quina mena d'inèrcia, jo també li he dit «Hola!». I llavors s'ha acostat cap a mi, amb la intenció evident de parlar-me. Quina cosa! Puc dir quina vergonya? sí, perquè era vergonya el que he sentit en aquell moment. Molt més greu era el meu nerviosisme, molt més acusada la meua sorpresa, molt més gran el anys a la gola, que quan em trobava davant d'un tribunal a final de curs, per examinar-me de la més punxada de totes les assignatures!

I sí: m'ha parlat. Poc. Però m'ha parlat. Així, ho recordo literalment:

—Ja sé que estudies al Seminari... tinc una amiga que el seu germà també hi estudia. Potser el coneixes. És en Llorenç Bover. Us ho passéu bé, allà dalt al Seminari?

He estat del tot incapaç de contestar. Sentia un pes al pit i

una nosa a la gorja. No hi havia res a fer. No tenia cap sensació, tot paralitzat, com si hagués perdut el món de vista. De fet, he perdut el món de vista. No sabia dir si la cosa ha durat un segon o mitja hora. Res. Un buit total i absolut. La nena s'ha diguem-ne acomiadat així:

—Ja fa dies que et veig quan vas a buscar el correu. I també t'he vist alguns dies durant el curs, amb la sotana i la faixa vermella... Mira: jo em dic Maria Mercè. Te'n recordaràs? Visc, aquí, al número trenta-tres... Adéu, ja ens veurem.

Encara estic atònit, esmaperdut. És literalment allò de «si em punxen no em troben sang». Sí, aquesta era la sensació que he tingut. O potser no era aquesta. Ben pensat, però sí, que era això. O no. Potser no. No ho sé... La Maria Mercè és una noia de la meua edat més o menys, de pell fina, molt fina. I si no ho és, m'ho ha semblat. I té uns ulls negres, o potser blaus, no ho sé segur. I en parlar, sempre ha mantingut, sense cap esforç, un somriure seràfic, com el d'aquells angelets que vigilen el tron de la Mare de Déu. I és alta com jo, més o menys, i portava un jersei de color verd encès... o era blau?— de màniga curta. I portava, això sí que ho sé segur, un braçalet molt fi a la monyeca esquerra... o era a la dreta? Era daurat o platejat, el braçalet? Però se m'ha aparegut realment, aquesta Maria Mercè?

LLIBRERIA - PAPERERIA

masdevall

RAMBLA, 18
VILAFANT, 1

TELEFON 500227

FIGUERES